

**TOPLUMSAL VE EĞİTSEL AÇIDAN TÜRKİYEDE
RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARININ
AMAÇ, İLKE VE ÖNCELİKLERİ
ÜZERİNE BİR DENEME**

Doç. Dr. Cevat GERAY

I-GİRİŞ:

Kütle iletişim araçlarının halk eğitiminde önemli rolü vardır¹. Özellikle radyo ve televizyon çok geniş dinleyici ve seyirci kütlelerine yönelen araçlar olarak her yaştan insanı etkileyebilmektedir. Biryandan boş zamanların daha iyi değerlendirilmesine, öteyandan eğitim ve kültür düzeyinin gelişmesine yardım eden bu araçlar, “haber verme”, “kamuoyunu oluşturma” ve “siyasal sürece katılma” açısından da kütlelerin aydınlanmasına hizmet etmektedirler. Bunun yanında, radyo ve televizyondan öğretimde doğrudan doğruya yararlanma olanağı da vardır.

Gerek doğrudan, gerekse dolaylı yoldan eğitime katkıları nedeniyle kütle iletişim araçları, radyo ve televizyonla eğitim konuları, genellikle eğitim bilimleri okutulan kurumlarda, özellikle bu kurumların halk eğitimi bölümlerinde ayrı inceleme, ders ve uygulama konusu yapılmaktadır. Eğitim Fakültesini oluşturan beş bölümden biri de halk eğitimi bölümüdür. Bu bölümün ders programı arasında sözügeçen konulara da yer verilmektedir. Bu nedenle, Türkiyede yayın tekeline elinde bulunduran Türkiye Radyo ve Televizyon Kurum'nun işlevlerini, yayın amaç, ilke ve önceliklerini gözden geçirmekte yarar vardır.

Bu yazıda, TRT yayınlarının toplumdaki yerine ve etkisine kısaca değindikten sonra, bu yayınların toplum yapısı ve özellikleri,

¹ Daha geniş bilgi için bkz:

Cevat GERAY, *Halk Eğitimine Giriş*, Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1970, s. 35-41, 72-80

Cevat GERAY, “*TRT Genel Yayın Planlamasının Ana Çerçevesi: Bir sistem yaklaşımı*” (TRT Program Etüd ve Planlama Dairesince çoğaltılmıştır) Ankara, 1971

Atatürk ve Anayasa ilkeleri, Kalkınma gerekleri ve eğitim sistemimiz ile bağlantılarını kurmağa çalışacağız. TRT yayınlarının genel amaç, ilke ve önceliklerini belirttikten sonra eğitim ve kültür yayınlarının ana özelliklerini açıklamak istiyoruz.

II- TRT YAYINLARININ TOPLUMDAKİ YERİ VE ETKİSİ

A. Ulusal Kalkınma ve Kütle İletişim Araçları

TRT yayınlarının toplumdaki yeri, etkisi ve ana görevlerini açık seçik ortaya koyabilmek için kütle iletişim araçlarının, özellikle radyo ve televizyonun toplumsal değişmeyle, ulusal kalkınmayla ilişkisini kurmak zorunludur. Bu nedenle, toplumsal değişmeden ya da ulusal kalkınmadan ne anlaşıldığını kısaca açıklamak gerekir.

Ulusal kalkınma, toplumdaki insan davranış ve düşüncelerindeki değerler sistemindeki değişmeler yanında, bunu doğuran ana etkenlerdeki, daha doğrusu toplumun sosyo-ekonomik yapısında, kurumlarında, insan ilişkilerindeki değişmelerin tümünü içermektedir².

Bu anlamı ile kalkınma, ekonomik açıdan salt kişi başına düşen ortalama gelir düzeyinin kâğıt üzerinde yükselmesi değildir. Aynı zamanda, geniş kitlelerin refah ve mutluluğunu arttıracak, işgücünü değerlendirecek biçimde üretim, bölüşüm ve tüketim ilişkilerinin değişmesi söz konusudur.

Bu açıdan bakıldığında, kütle iletişim araçlarının tek başına kalkınmayı başlatması, hızlandırması ve sürdürmesi, kısacası değişmeyi yaratması beklenemez. Toplumda yapısal, kurumsal ve davranışsal değişmeler, üretimin artması, teknolojik ilerleme, endüstrileşme, örgütlenme, ulaşım kolaylıklarının gelişmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi gibi çok çeşitli etkenlere bağlıdır. Bunların topluca etkileneşmesiyle değişme doğar ve kalkınma yön kazanır. Bunlardan herhangi biri tekbaşına beklenen kalkınmayı yaratamaz ya da kalkınmaya istenen yönü veremez. İşte, kütle iletişim araçları da söz konusu etkenler arasında, ulaşım kolaylıkları içinde yer almaktadır.

2 F.W. FREY, *The Mass Media and Rural Development in Turkey*, Report No 3, Rural Development Research Project, Center for International Studies, M.I.T., Cambridge, Massachusetts, 1966, p. 1-10

Bu nedenle, toplumdaki değişme ve ilerlemenin salt kütleli iletişim araçlarınınca yaratılmasını ummak gerçekçilikten uzaklaşmaktır.

Kütleli iletişim araçlarının bu konudaki belli başlı görevlerini şu noktalarda toplayabiliriz³

1. *Habercilik*. Yurdda ve dünyada olup bitenleri, en çabuk, en doğru biçimde vatandaşa ulaştırmak kütle iletişim araçlarının ana görevlerindedir. Olayların ve gerçeklerin yansız biçimde yansıtılması temel ilkedir. Bilim, fen ve teknoloji alanındaki yeniliklerin, gelişmelerin vatandaşa duyurulması, vatandaşın yeniliklere ilgisinin çekilmesi habercilik görevinin önemli bir yönüdür.

2. *Kamuoyunu Oluşturma*. Kamuoyunu ilgilendiren konularda, çeşitli siyasal ve bilimsel görüşlerin serbestçe ortaya atılıp tartışılması demokratik yönetimde önemli bir etken olan kamuoyunun oluşmasına yol açar.

3. *Siyasal Sürece Katılma ve Denetleme*. Vatandaşın siyasal iktidarın gözetleyicisi, denetleyicisi olmasına yardımcı olmak kütle iletişim araçlarının görevidir. Böylece vatandaşın siyasal sürece, ulusun çıkarlarına en uygun biçimde, bilinçle katılmasını sağlamak mümkün olur.

4. *Eğitim*. Vatandaşın, sorunlarını çözmek, gereksinmelerini karşılamak için gerekli bilgi, beceri ve davranışları elde etmesini, anayasal hak, ödev, çıkar ve sorumluluklarının bilincine varmasını, bunun gerektirdiği gibi hareket etmesini sağlamasına yardım etmek, kütle iletişim araçlarının geri kalmış ülkelerdeki en önemli görevlerinin başında gelmektedir.

5. *Ulusal Bütünleşme*. Bireyin, grupların ve yerel toplulukların toplumun geri kalan birey, grup ve topluluklardan uzak, kopuk kalması ulusal bütünleşmeyi engellemektedir. En uzak yöredeki ula-

3 W. SCHRAMM, *Mass Media and National Development* UNESCO, Paris, 1964, p. 20-57

Ü.A. KÖKSAL, *TRT Kurumu'nun, Ekonomik, Kültürel ve Toplumsal Kalkınmadaki Rolü*, (TRT 1970 Kültür, Sanat ve Bilim Ödülleri Yarışmasında Başarı Ödülü) TRT Yayını, Ankara, 1970, s. 4-16

G. MYRDAL, *Asian Drama*, Vol. III, Penguin Books, 1968, p. 1685-98

Ü. OSKAY, *Toplumsal Gelişimde Radyo ve Televizyon*, S.B.F. Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayını, Ankara, 1971 (TRT 1970 Kültür, Sanat ve Bilim Ödülleri Yarışmasında Büyük Ödül), S. 1-13

Ü. OSKAY, "Az Gelişmiş Ülkelerde Değişim ve Haberleşme", S.B.F. Dergisi, C: 23, S: (1968), S. 239-283

şılması güç, dış dünyaya kapanık olan topluluklar bile radyo ve televizyonla kolaylıkla çevreye, kente, ulusal ve uluslararası dünyaya açılabilir. Böylece, toplumu oluşturan vatandaşların ortak ulusal özelliklere kavuşmasında, ulusal kültür potasında birbirleriyle kaynaşmalarında kütle iletişim araçlarının önemli rolü vardır. Ulusal kültür ürün ve değerlerinin geniş kütlelere yayılması ve mal edilmesi kütle eğitimi gerçekleştirir.

Her iki açıdan da bakıldığında, kütle iletişim araçlarının ana görevleri arasında eğitsel yön çok ağır basmaktadır. Bu nedendenir ki, TRT'nin toplumdaki yerini ve görevlerini araştırırken, kütle iletişim araçlarının bu eğitsel işlevini çok iyi kavramak gerekir.

B. Eğitim, Kalkınma ve Kütle İletişim Araçları

Geri kalmış bir ülke için eğitimin görevleri ayrı bir önem kazanmaktadır⁴. Şöyle ki;

1. Çağdaş toplumu oluşturan en önemli etkenlerden biri ulusal kültürdür. Eğitim, bu kültürü kuşaktan kuşağa aktaracaktır. Fakat bu aktarmanın, kültürü geliştirerek yapılması gerekir. Böylece eğitim, toplumun dünyanın gidişine ayak uydurmasını sağlar.

2. Kişinin toplumdaki rolünü almasına, oynamasına yardımcı olmak, eğitimin ana görevlerinden biridir. Eğitim, herşeyden önce bireyi bu rolleri oynamaya, böylece toplumun yararına çalışmaya hazırlamak zorundadır.

3. Bireyi kamusal işlere, siyasal iktidarın kullanılmasına hazırlamak da eğitime düşen ana görevlerin başında gelir. Siyasal alanda karar alma sürecine tam olarak katılmak bireyin yurddaş olarak hem ödevi, hem de hakkıdır. Bireyin, bu görevi yerine getirmenin, bu hakkı kullanmanın bilincine varması, bunu engelleyen toplumsal çelişkilerin giderilmesi için uğraşma çabasına yöneltmesi eğitimi sağlar.

4. Eğitim, geri kalmışlık kısır döngüsünü kırabilmek için gerekli koşulları yaratmakla da görevlidir. Ulusun kalkınması, ileriye gitmesi, toplumun yapı değiştirmesi, halkın bu konuda hazırlanması, bilinçlendirilmesi için elverişli ortamı yaratmak eğitimin ana amacı-

4 C. GERAY, *Halk Eğitimine Giriş*, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1970 S. 35-41, 72-000

N. ERDER, "Eğitim Devriminde Plânlama Yöntemi", *Devrimci Eğitim Şırası*, Ankara, T.Ö.S. Yayını, 1969, S. 98-476

dır. Bireyin toplumsal ve doğal çevresini bilinçli olarak değiştirelebileceğine inanması, bu amaç için gerekli niteliklerle donatılması eğitimin ve eğitimcilerin görevidir.

Taşıdığı bazı sınırlılıklar yanında, toplumun değişip ilerlemesinde kütle iletişim araçlarının belli bir etkisi olabileceği anlaşılmaktadır. Gerçekten, kütle iletişim araçlarına bu konuda bazı görevler düşmektedir. Toplumsal değişmeyi hızlandırıcı ortamı hazırlamak, kalkınmanın ana kaynağı olan insan gücünü değişmeye yöneltmek, vatandaş değişme zorunluğuna inandırmak, bunun gerektirdiği bilgi, beceri ve davranışlarla donatmak, çıkarlarını, haklarını koruma, sorumluluklarını ve yurddaşlık ödevlerini yerine getirme konusunda bilinçlendirmek, örgütlenmesini bu yolda hareket etmesini özendirerek kütle iletişim araçlarından beklenen görevler arasındadır.

C. TRT Yayınlarının Toplumdaki Temel Görevleri

TRT, radyo ve televizyon yayınlarıyla, bu yayınların tekeli elinde bulunduran özerk bir Anayasa kurumu olarak, yukarıda kütle iletişim araçlarına düştüğü belirtilen söz konusu işlevleri yüklenmiş bulunuyor. Bu işlevlerin *odak* noktasını *eğitim* oluşturmaktadır. Eğitim, hem haber verme, hem kamuoyunu oluşturma işlevlerini yerine getirirken ana amaçtır. Özetlersek, TRT'nin haber verme, kamuoyunu oluşturma, eğitime ve eğlendirme görevleri aynı noktada birleşmektedir: Toplumsal değişmeyi ve kalkınmaya yaratacak ortamı hazırlamak, vatandaş toplumsal değişmeye istekli ve yetenekli kılmak.

Gerçekte bu ana işlevleri birbirinden ayırd edemeyiz. Bunlar birbiriyile iç içedir. Kamuoyunu oluşturmaya yarayışlı olan siyasal yayınlar, haber verme işlevinin ötesinde, ekonomik ve sosyal yönler taşıyabileceği gibi eğitsel etkiler de yaratabilir. Eğitim yayınları, siyasal alanı da kapsamak, kamuoyunu yansız biçimde aydınlatmak, etkilemek zorundadır. Toplumun müzik, eğlence ve dinlenme gereksinmelerini karşılamak amacını güden yayınlar, öteki programların ilgi çekiciliğini, dinlenebilirliğini arttırabilir. Böylece, dolaylı yoldan eğitime de yardımcı olabilir. Bu nedenlerle, TRT yayınlarının tümünde, belirtilen işlevlerin tümünün gerçekleşmesine yarayışlı ve elverişli olma niteliği titizlikle gözetilmelidir. Haber, müzik ve söz programlarının bu ana işlevler açısından tutarlığını sağlamak zorunluğu vardır.

Örneğin; TRT'nin haber verme ve kamuoyunu oluşturma görevlerini yüklenen birimleri, eğitime ve yayınların dinlenebilirliğini (sey-

redilebilirliğini) arttırma işlerini bir yana atamaz. Bunun gibi, eğitim ve kültür programlarından sorumlu TRT birimleri de kamuoyunu oluşturma, aydınlatma, halkı aydınlatma görevlerini gözönünden uzak bulunduramaz. Müzik, eğlence ve dinlenme amaçlarını güden programları yapan birimler de, eğitim ve kamuoyunu oluşturma işlevlerine dolaylı yoldan, hatta yayınların dinlenebilirliğini, seyredilebilirliğini arttırarak dolaysız yoldan katkıda bulduklarını unutmamalıdır. TRT'nin çeşitli yayın program kesimleri arasında tutarlılık ve eşgüdüm sağlanması, Kurumun Türk toplumuna karşı ana görevlerini yerine getirmede etkinliğini, verimliliğini arttıracaktır.

III- TRT YAYINLARININ GENEL ÇERÇEVESİ

TRT, Türkiye'nin ulusal ve anayasal bir kurumudur. Bu nedenle, TRT'yi Türk ulusundan ulusun yöneldiği amaçlardan bağımsız düşünemeyiz. TRT Yayın Plânlamasının çerçevesi, anayasal düzenin Türk toplumunun özelliklerine ve özlemlerine dayalıdır. TRT genel Yayın Plânlaması, toplumun anayasa doğrultusunda ilerlemesine, kalkınmasına kurumun yayınlarıyla katkıda bulunması amacına yönelmelidir. (Çizge I).

A. Anayasanın ve Atatürk İlkelerinin Öngördüğü Çerçeve

Türk toplumunu, Atatürk'ün öngördüğü çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak ve Atatürk ilkelerine dayalı bir toplum düzeni yaratmak temel amaçtır.

Anayasa, bu düzeni "insan haklarına dayanan, millî, demokratik, layik ve sosyal hukuk devleti" olarak tanımlamıştır.

Anayasa, ekonomik ve sosyal hayatın, adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşama düzeyi sağlamak amacına göre düzenleneceğini öngörmektedir.

Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın plâna bağlanacağını, kalkınmanın bu plâna göre fakat demokratik yollarla gerçekleştirileceğini öngören Anayasa, ulusal tasarrufu arttırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma plânlarını yapmak ödevini Devlete yüklemiştir.

Anayasa'da öngörülen sosyal ve ekonomik haklar yanında, halkın öğrenim ve eğitim gereksinmelerini sağlama ödevi de Devlete verilmiş bulunuyor.

Anayasa, radyo ve televizyon istasyonlarının özerk kamu tüzel kişiliği niteliğindeki bir kuruluşla yönetilmesini, bu yayınların *tarafsızlık* esaslarına göre yapılmasını öngörmüştür. Öte yandan, Radyo ve Televizyon yönetimi, *Kültür ve eğitime yardım* etmekle görevlendirilmiştir.

B. Eğitim Sistemi ve TRT

Eğitim sistemi, bireyi, bilgi ve beceriyle donatmak yanında, çevreye uyum sağlama, çevreyi değiştirme, toplumun kültürel değerini aktarma ve geliştirme amaçlarına da yönelmiş bulunuyor.⁵ Eğitim sisteminin en önemli görevlerinden biri, toplumdaki üretim sistemi için gerekli nitelikte ve nicelikte insangücünü yetiştirmektir.

Eğitim hayat boyu bir süreçtir.

Gelişen toplumun gereksinmelerini karşılamaya yönelik bir eğitim sistemi, okul çağı sayılan belli yaşlardaki bireyleri eğitmekle yetinemez. Okul öncesi ve okul sonrası çağlarda da bireyi yetiştirmek zorunludur. Teknolojik ilerlemeler, bilimsel bulguların yoğunluk ve hacminin genişlemesi, toplumdaki değişimler ve bireyin yükleneceği yeni roller eğitimin yaşamın bütün kesimlerini kapsayan bir süreç olması sonucunu doğuruyor. Bu nedendir ki, örgün eğitim çalışmalarının yaygın eğitim çalışmalarıyla tamamlanması gereği açıkça görülmektedir.

Burada, TRT'ye eğitim sistemine yardımcı olma görevinin Anayasa ile verildiği hatırlanmalıdır. TRT, yayınlarıyla genellikle okul öncesi ve sonrası yaygın eğitim yanında örgün eğitime de destekçi olacak, onu tamamlayacak ve onun etkinliğini arttıracaktır.

C. Toplum Yapısının Özellikleri

TRT Yayınlarının yöneldiği toplumun özelliklerinin dikkate alınması bu yayınların toplumun gerçek sorunlarına ve gereksinmelerine çözüm getirmesini sağlayacaktır. Bu özellikleri şöyle özetleyebiliriz:⁶

5 N. ERDER, *Social Plannig in Development Planning*, U.N. Reserch Institute for Development, Geneva 1967, p. 21-23, 54

C. GERAY, *a.g.e.*, S. 81-82

Ü.A. KÖKSAL, *TRT Kurumunun...*, *a.g.e.*, S. 10-16

6 A. ERKAN "Nüfusun Eğitim ve Diğer Özellikleri Üzerine Kısa Bir Araştırma", TRT Program Etüd ve Plânlama Dairesi, 1971 Yılı Plân Ön Taslağı Araştırma Raporu No: 13-1, Ankara, 1971, (çoğaltma)

C. GERAY, *a.g.e.*, S. 109-119

Ü.A. KÖKSAL, *a.g.e.*, S. 19-32

İ. YASA, *Türkiyenin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları*, T.O.D.A.I.E, Yayını, Ankara, 1970, S. 23-184

1. *Geleneksel Toplumdan Endüstriyel Topluma Geçiş Durumunda olan İkili Toplumsal Yapı ve Değerler Sistemi.* Türkiye, modernleşmekte, çağdaş uygarlık düzeyine geçmekte olan bir ülkedir. Bu nedenle toplumumuz hem endüstri öncesi toplumun geleneksel yapı ve özelliklerini, hem de endüstriyel toplumun modern çağdaş yapı ve özelliklerini birarada taşımaktadır. Geçiş toplumu niteliğindeki toplumun bu yapısal özelliğine dayalı olarak toplum hem geleneksel, hem de modern toplumların kültürel değerlerini birarada yansıtmaktadır.

2. *Düşük Eğitim Düzeyi.* Okur yazarlık, okullaşma ve örgün öğrenimi bitirme oranları eğitim düzeyimizin düşüklüğünü açıkça göstermektedir. Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği ilkesine karşın, okul çağındaki nüfusun tamamı okula alınmamaktadır. Kadın nüfus eğitim olanaklarından sınırlı ölçüde yararlanabilmektedir. Köy çocuklarının öğrenim olanakları daha sınırlıdır. TRT Kurumu, örgün öğrenimden geçmemiş olan nüfusun yurddaşlık ve temel eğitimine, mesleki ve teknik eğitimine yardımcı olmak durumundadır.

3. *Gelir, Üretim ve Verim Düşüklüğü.* Tarım ve endüstride üretim ve verim buna bağlı olarak gelir düzeyi düşüklüğü ekonomimizin temel sorunlarından biridir. İleri teknolojinin yayılması ve insan gücünün teknolojik ilerlemelere ayak uydurması gerekmektedir.

4. *Tarıma Dayalı Ekonomi.* Türkiyenin ekonomisi, tarıma dayalıdır. Etkin nüfusun büyük çoğunluğu tarımla uğraşmaktadır. Tarımda ilkel teknoloji yaygındır. Fakat tarımın ulusal gelirdeki payı endüstri ve hizmetlerden daha düşüktür. Tarım kesiminde geniş bir mevsimlik ve gizli işsizlik vardır. Bir yandan tarımda modernleşmeyi özendirecek, öte yandan tarımdaki fazla işgücünü tarım dışında çalışmaya yöneltecek tedbirler alınması gerekmektedir.

5. *Dengesiz Gelişme ve Kentleşme.* Etkili bir kentleşme ve yerleşme politikası güdülemeyişi sonucunda, ülkenin daha çok kentleşmiş ve gelişmiş merkezlerine yönelik bir kentleşme olgusu gözlenmektedir. Kentleşme gibi, endüstriyel gelişmeler de ülke çapında dengeli değildir⁷. Eğitim, sağlık ve öteki kamu hizmetlerinin dağılımında hem iller, hem de köyle kent arasında dengesizlikler görülmektedir.

7 R.Y. KELEŞ, "Türkiyede Şehirleşme Eğilimleri", S.B.F. Dergisi C. 25, S. 4 (1970) S. 41-83

Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *Türkiyede Kentleşme*, Ankara, 1971

6. *Dengesiz Gelir Dağılımı*. Ulusal gelirin, üretime katılan aileler arasındaki dağılışında da dengesizlikler görülmektedir. Bu dengesizlik eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleşmesini engellemektedir.

D. Ulusal Kalkınma Erekleri

Yukarıda ana özelliklerini özetlediğimiz Türk toplumunun kalkınması ve ilerlemesi amacıyla plânlı kalkınma yöntemi öngörülmüştür⁸. Ulusal kalkınma plânlarının yöneldiği temel kalkınma erekleri şöylece özetlenebilir:

1. *Endüstrileşme*. Toplumun kalkınması büyük ölçüde tarımdaki fazla nüfusun endüstriye aktarılmasına bağlıdır. İleri teknolojiyi kullanan modern endüstrinin gelişmesi kalkınmanın ana ereği olmaktadır. Modern endüstrinin gerektirdiği işgücünün eğitilmesinde ortaya çıkan sosyal güvenlik ve çalışma sorunlarının çözümünde TRT yayınlarına görev düşmektedir.

2. *Tarımda Modernleşme*. Tarım kesiminde üretimin ve verimin artması, modern tarım ve işletme tekniklerinin daha geniş ölçüde kullanılmasına bağlı görülmektedir. Toprak reformu ve kooperatifleşmeyle birlikte modern tarımsal teknolojinin geleneksel tarımın yerine geçmesini sağlamak için gerekli eğitimin çiftçiye verilmesi zorunludur. Tarımdan kopan nüfusun yada tarımdaki işgücü fazlasının boşa geçen zamanlarını değerlendirmek, onları tarım dışı alanlara hazırlamak, tarımsal ve toplumsal alt yapının geliştirilmesine katkıda bulunmasını sağlamak için toplum kalkınması ve benzeri çalışmalara gereklilik vardır.

3. *Dengeli Gelişme ve Kentleşme*. Dengeli gelişme ve kentleşmeyi sağlayacak tedbirler yanında, köyden kente göçenlerin içine girdikleri yeni ortama uyum sağlamalarına yardımcı çalışmalar gereklidir. Tarımdan kopanların endüstri ve hizmetlerde çalışmasını amaçlayan mesleki ve teknik halk eğitimi yanında, kentsel yaşantıya uyum sağlayamayanların kentle bütünleşmesi, kaynaşması için eğitsel çabalara da geresinme duyulmaktadır.

4. *Dengeli Gelir Dağılımı ve Fırsat Eşitliği*. Gelir dağılımını sosyal adalet ilkesi çerçevesinde dengeli kılacak tedbirler yanında, eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanamamış olan yetişkinlerin bu eksikliklerini giderici eğitsel çabalar gösterilmesi gerekmektedir.

⁸ Daha geniş bilgi için Devlet Plânlama Teşkilatınca yayımlanan Birinci ve İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânları ile bunların Hedef ve Stratejisine İlişkin belgelere başvurulabilir.

5. *Ulusal Bütünleşme ve Modernleşme*. Kalkınma çabalarının son ereği, geleneksel toplum yapısından ve özelliklerinden, ikili değer sisteminden çağdaş endüstriyel toplum niteliğine geçmektir. Burada önemli olan, toplumumuzun kişiliğini ve değerlerini kaybetmeden, bu değerleri korumak, geliştirmek, endüstriyel toplumun isteklerine göre çağdaşlaştırmak, böylece ulusal bütünleşmeyi sağlamak, kültürel kalkınmayı ve yapı değişmesini sağlamaktır⁹.

D. TRT Yayınlarına Düşen Görevler

Önceki kesimlerde açıklandığı gibi, TRT Kurumunun görevleri, toplumun yapısı, özellikleri, gereksinimleri ve özlemleri, Atatürk devrimleri, Anayasa ilkeleri, plânlı kalkınma ereklere ve ulusal eğitim sisteminin amaçları ile belirlenmektedir. Buna göre, TRT Kurumunun ana görevi:

Atatürk Devrimleri ve Anayasa doğrultusunda Türkiyenin demokratik, layik, ulusal ve sosyal devlet anlayışına uygun, insan haklarına saygılı bir toplum niteliğine kavuşmasına, ilerlemesine, kalkınmasına, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasına *yayınlarıyla yardımcı olmaktadır*.

Bu ana göreve bağlı olarak TRT yayınlarının görevleri şöyle sıralanabilir:

1. Ulusal eğitim sistemini tamamlamak, eğitimde fırsat eşitliğinin gerçekleşmesine yardımcı olmak.
2. Plânlı kalkınma ereklarının gerçekleştirilmesine yardım etmek.
3. Ulusal bütünleşmeye katkıda bulunmak.
4. Vatandaşın demokratik sürece, katılmasına yardımcı olmak ve kamuoyunu serbestçe ve yansız biçimde oluşturmak.
5. Vatandaşın Siyasal iktidarı gözetleme ve denetlemesine yardımcı olmak.

Şimdi bu işlevleri kısaca gözden geçirelim:

9 H. DEMİRHAN, "*Kültür Yayınları*", TRT Program Etüd ve Plânlama Dairesi, 1971 Yılı Plân Ön Taslağı Araştırma Raporu, Sayı: 6, Ankara, 1971 (çoğaltma)
S. ÖZSAN, "*TRT Müzik Yayınları*", TRT Program Etüd ve Plânlama Dairesi, 1971 Yılı Plân Ön Taslağı Araştırma Raporu Sayı: 14, Ankara, 1971 (çoğaltma)
M. SUN, *Türkiyenin Kültür, Müzik-Tiyatro Sorunları*, Ankara, 1969, S. 247-274

1. *Ulusal Eğitim Sistemini Tamamlamak, Eğitimde Fırsat Eşitliğini Gerçekleştirmek*¹⁰:

TRT yayınlarının ağırlık noktası Anayasanın 121. maddesinde “kültür ve eğitime yardımcı” olarak belirtilmiştir. Bu nedenle, TRT Kurumu’nun Kuruluş, Görev ve Yetkilerine ilişkin 359 sayılı yasa da, haber, eğlence, tanıtma görevlerine ek olarak, TRT Kurumuna “eğitici, öğretici, kültür ve eğitime yardımcı yayınlar yapma” görevini vermektedir (Madde, 2-a). TRT Kurumu’nun eğitime ilişkin bu anayasal ve yasal görevi, radyo ve televizyon yayıncılığına, bir kitle iletişim aracı olmak yanında, ulusal eğitim sistemini tamamlayan bir kamu hizmeti niteliğini kazandırmaktadır.¹¹

Eğitim olanaklarından yararlanamayan geniş halk kütlelerinin temel eğitim görmelerine yardımcı yayınlarıyla TRT Kurumu, Anayasanın öngördüğü eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin gerçekleşmesine geniş ölçüde katkıda bulunmak. durumundadır. TRT Kurumu yayınlarıyla bir yandan yaygın eğitimin örgün eğitimi tamamlamasına çalışmak, bir yandan da eğitsel çabaların etkinliğini, yaygınlığını arttırmak sorumluluğunu yüklenmiş olmaktadır.

10 A. AZİZ (İDİL), “*Radyo ve Köy Yayınları*”, TRT, Merkez Program Dairesi Servis Yayınları, Sayı: 11 Ankara, 1968

N. ABİSEL-N. GÜLGÜN (SOYUER), “*Ankara Radyosu Köy Yayınlarında İşlenen Konular*”, TRT, Program Etüd ve Plânlama Dairesi, 1971 Yılı Plân Ön Taslağı Araştırma Raporu, Sayı: 12, Ankara, 1970 (çoğaltma)

G. BAYTOK (GÜVEN), “*Türkiyede Halk Eğitiminde Televizyon*”, H. Üni., Türkiye-de Halk Eğitimi Konferansı, Ankara, 1969 (çoğaltma)

H. DEMİRHAN, “*Eğitici Yayınlarla İlişkin Genel Görüşler*”, TRT Program Etüd ve Plânlama Dairesi, 1971 Yılı Plân Ön Taslağı Araştırma Raporu No: 5, Ankara, 1971 (çoğaltma)

A. ERKAN, “*Eğitimle İlgili Çeşitli Görüşler ve TRT Eğitim Yayınları*”, TRT Program Etüd ve Plânlama Dairesi, 1971 Yılı Plân Ön Taslağı Araştırma Raporu No: 13-11 Ankara, 1971 (çoğaltma)

L. KÜÇÜKAHMET, “*Televizyon ve Halk Eğitimi*”, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yüksek Lisans Semineri Ödevi, Ankara, 1971 (çoğaltma)

N. OSMAN (SÜERDEM), “*Radyo ve Halk Eğitimi*”, TRT, Merkez Program Dairesi, Servis Yayınları Sayı: 13, Ankara, 1970 (çoğaltma)

Ö. PASTIRMACI, “*Köyde Radyo*”, A.Ü. Eğ. Fak. Yüksek Lisans Semineri Ödevi, Ankara, 1971 (çoğaltma)

11 C. TAŞER, *Radyonun Organizasyonu ve Özerkliği*, TRT Yayını, Ankara, 1969

TRT Radyolarının eğitim yayınlarının çeşitli konulara ve dinleyici kesimlerine göre yıllara dağılımı şöyle bir gelişme göstermiştir:

2. Plânlı Kalkınma Ereklerinin Gerçekleştirilmesine Yardım Etmek:

Anayasa, Türkiye'nin ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmasının plâna göre gerçekleştirilmesini öngörmüştür. Bu nedenle, TRT yayınlarının plânlı kalkınmanın gerçekleşmesine yardımcı nitelik taşıması zorunludur. Kalkınmayı engelleyen davranış, düşünce ve değerleri değiştirmek, kalkınmaya elverişli bir ortamı yaratmak TRT Kurumunun görevleri arasındadır.

Üretimin, verimliliğin, bunun sonucunda gelirin artması için ileri teknolojiye geçilmesi, yeniliklerin yayılması ve benimsetilmesi, endüstrileşmenin gerektirdiği insangücünün yetiştirilmesi, kentleşmeden doğan uyumsuzluk ve sosyal güvenlik sorunlarının çözümü, TRT yayınlarının üzerinde önemle duracağı konulardır.

3. Ulusal Bütünleşmeye Katkıda Bulunmak:

Türk Devletinin "ülkesi ve ulusu ile bölünmez bir bütün" olduğu, Anayasanın 3. maddesinde belirtilmiştir. Anayasanın başlangıcında, bireylerin kaderde, kıvançta ve tasada ortak, bölünmez bir bütün olarak ulusal bilinç ve ülküler çevresinde birleşmesi ilkesi yer almaktadır. Anayasanın belirttiği ulusal bütünlük ilkesinin gerçekleşmesi, toplumda yer alan kültür ve sanat değerlerinin çağdaş yönde yaygın bir ortaklığa ulaşmasını, bireysel, zümresel ve bölgesel duygu farklılıklarının azalmasını gerektirmektedir. Yurdumuzda, bir yanda geleneksel topluma özgü davranış, düşünce, duygu ve değerleri, öte yanda modern topluma özgü davranış, duygu, düşünce ve değerleri birarada görüyoruz. Çağdaş toplumun, insan haklarına dayalı, demokratik layık, ulusal ve sosyal hukuk devletinin gerektirdiği davranış, düşünce ve değerleri yaygınlaştırarak çağdaşlaşmamış bireyleri ulusun tümüyle kaynaştırmak gerekmektedir. Öte yandan ulusal kültür ve sanat değerlerini ortaya çıkarmak, korumak, geliştirmek, halka maletmek, dış dünyaya tanıtmak amaçlarına yarayışlı yayınlarıyla TRT ulusal bütünleşmede önemli rol oynayabilir. Böylece, ülkenin en ıssız yöresindeki vatandaşla ulusun tümü arasında sağlam bağlar kurulmuş olur.

4. Vatandaşın Siyasal Katılmasına ve Kamuoyunun Serbestçe Oluşmasına Yardım Etmek:

"Gerçek güvencesini vatandaşların gönüllerinde ve iradelerinde bulduğu" inancı ile Türk Ulusu, Anayasayı "özgürlüğe, adalete ve

fazilete tutkun evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet” etmiştir. Demokratik hukuk devleti anlayışının bir gereği olarak vatandaşın demokratik sürece bilinçle katılması, buna ilişkin hak ve ödevlerini etkin biçimde kullanmasını gerekli kılmaktadır. Vatandaşın demokratik sürece bilinçle katılması, kamuoyunun yansız biçimde serbestçe oluşturulmasına bağlıdır. Anayasanın 26. maddesinde “kamuoyunun serbestçe oluşumuna yardımcı olmak” görevini kütle iletişim araçlarına vermektedir. Ohalde, TRT Kurumunun yayınları, bir yandan kamuoyunun serbestçe oluşumuna, öte yandan vatandaşın siyasal hak ve ödevlerini yerine getirmesine yardımcı nitelikte, *aydınlatıcı, eğitici ve tarafsız* olmak zorundadır. Anayasanın demokratik devlet ilkesinin bir gereği olarak, TRT yayınlarında, siyasal sürece katılması için sahip olduğu hak ve özgürlükleri, ödevleri konusunda vatandaşın eğitilmesi, bilinçlendirilmesi amacı, ön plânda tutulmalıdır.

5. Vatandaşın Siyasal İktidarı Gözetlemesine ve Denetlemesine Yardımcı Olmak:

Kitle iletişim araçlarının en önemli görevlerinden biri, seçimle iş başına gelen iktidarın çalışmalarını izlemek, gözetlemek, vatandaşın siyasal iktidarı denetleme hak ve görevinde ona yardımcı olmaktır. Bu da, bir kamu kuruluşu niteliğindeki TRT Kurumunun *siyasal iktidar mücadelesi dışında kalmasını, yansız yayın yapmasını ve salt doğruyu yansıtmasını zorunlu kılmaktadır*. TRT Kurumunun özerkliği, bu konuda siyasal iktidarın ve partilerin yansızlığı engelleme, bozma niteliğindeki karışma ve başkalarına karşı 1961 Anayasa’sının öngördüğü bir güvence idi.

E. TRT Yayınlarının Yöneldiği Amaçlar

TRT Yayınlarının amaçları, Kurumun yukarıda sözü edilen görevlerinin doğal olarak belirlediği amaçlardan başkaları değildir. Bu bakımdan, TRT yayınlarının yöneldiği temel amaç, Kurumun ana görevini gerçekleştirmek, yani “Atatürk Devrimleri ve Anayasa doğrultusunda, Türkiyenin demokratik, ulusal, layik ve sosyal devlet anlayışına uygun, insan haklarına saygılı bir toplum niteliğine kavuşmasına, ilerlemesine, kalkınmasına, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasına yayınlarıyla yardımcı olmaktır”. Bu nedenle, TRT yayınları, gelişmekte olan bir toplumun, geri kalmışlık kısır döngüsünü kırarak, endüstri öncesi toplum olmaktan kurtulup çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma yolundaki çabalarını destekleyici, tamamlayıcı ve özendirici nitelikte olmak zorundadır.

TRT yayınlarının yöneldiği önemli bir amaç da, vatandaşı, demokratik, layik, ulusal, insan haklarına saygılı bir sosyal hukuk devletinin gerektirdiği niteliklere sahip kılmaktır. Bu amaçla, vatandaşın siyasal sürece ve kalkınmaya bilinçle katılmasına, siyasal iktidarı seçme, gözetleme ve denetlemesine, bu konudaki hak, ödev ve sorumluluklarını kavramasına, yerine getirmesine, ulusun tümüyle kaynaşmasına yardımcı nitelikte yayınlar yapmak gerekmektedir. Bunun gibi, çevresini iyi kavrayabilen, kalkınmanın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatılmış, layik düşünce ve davranışlara sahip vatandaş yetiştirmeye yardımcı nitelikteki yayınlara, TRT Kurumu öncelikle yer vermek durumundadır. Vatandaşın, toplumsal, teknolojik ve kültürel ilerlemeye, eüdüstrileşme ve kentleşmeye hazırlanması, buna uyum sağlaması için gerekli davranış, düşünce, bilgi ve becerilere kavuşturulması TRT yayınlarının yöneleceği amaçlardan biri olacaktır. Yukarıdaki ana amaçlara bağlı olarak TRT yayınlarında güdülecek amaçları şöylelebiliriz:

1. Çağ Gerisi İkili Toplum Yapısından Çağdaş Topluma Geçiş

Toplumun, çağdaş endüstriyel toplum özelliklerinden yoksun kalmış olan ve geleneksel toplum özelliklerini koruyan kesimleri vardır. Kente, pazara, dış dünyaya ve yeniliklere kapalı, batıl inançlara bağlı, doğa üstü güçlere inanan, mistik davranış ve düşünceyi ön plânda tutan, kendine güvenmiyen kadercı, görenekçi, yeniliklere ve yenilikçilere karşı güvensiz, kültürel değişmeye direnc gösteren bireyleri çağdaş uygarlık düzeyine, demokratik, ulusal, layik ve sosyal hukuk devleti anlayışına uygun insan haklarına saygılı bir toplumun gerektirdiği vatandaş durumuna getirmek söz konusudur. Anayasanın öngördüğü layiklik ve ulusallık ilkeleri içinde kalkınma plânının ereklerine uygun olarak ulusal bütünleşme ve modernleşme süreci içinde ulusal eğitim sistemi vatandaşa gereken eğitimi vermekle, temel eğitimi yaygınlaştırmakla görevlidir. Bu arada, ulusal kültür değerlerini ve ürünlerini ortaya çıkarmak, geliştirmek, yaymak ve halka maletmek eğitim sisteminin bu konudaki önemli görevlerinden biridir. Layik eğitim ilkesi, vatandaşı müspet bilime dayalı, akılcı bir düşünce ve davranışa sahip olarak yetiştirmeyi gerektirmektedir.

Burada TRT yayınlarının, bir yandan ulusal bütünleşme, bir yandan da layik düşünce ve akılcı davranışın yaygınlaşması konusunda eğitim sistemini tamamlamak amacına yönelmesi söz konusudur.

2. Ekonominin Yapısındaki Değişmeler

Türkiye ekonomisinin belirgin niteliği tarıma dayalı olmasıdır. Bununla yakından ilişkili olan öteki bir özellik de, üretim, verim ve buna bağlı olarak gelir düzeyindeki düşüklüktür.

Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın plânla gerçekleşmesini öngören Anayasa, çeşitli ekonomik ve sosyal haklar yanında, tarımın ve çiftçinin korunmasına ilişkin ilkeler de getirmiştir; tarımsal üretimin artırılması, toprağın kaybolmasını önleme, tarımsal ürünlerin tarımla uğraşanların emeklerini değerlendirecek biçimde korunması için tedbirler almayı devlete görev olarak yüklemiştir.

Kaynağını Anayasadan alan Beş Yıllık Kalkınma Plânları, ekonominin yapısına ilişkin olarak üç ana erek öngörmektedir: Tarımda modernleşme, Endüstrileşme ve Kentleşme. Eğitim sistemimiz gibi TRT yayınları da bu ereklere yönelmek zorundadır.

a. Tarımsal Modernleşmeye ilişkin olarak;

- Modern teknolojiyi ve girdileri tarıma sokmak,
- Etkili ve bilgili bir tarımsal savaş yürütmek,
- Gizli işsizleri ya da makineli tarımın boşta bıraktığı artık işgücünü tarım dışına öncelikle sanayi alanına yöneltmek,
- Boş duran işgücünü toplum kalkınması ve alt yapı çalışmalarına yöneltmek amacıyla eğitsel çabalara gereksinme duyulmaktadır.

TRT, bu konudaki tarımsal yayım, toplum kalkınması ve halk eğitimi çalışmalarının etkinliğini artırma, bu çalışmalarını tamamlama amaçlarını gütmek zorundadır.

b. Endüstrileşmeye ilişkin olarak;

Ekonominin gerektirdiği işgücünü mesleki ve teknik alanda eğitmek, endüstrileşmeden doğan işsizlik, iş ve işçi bulma, toplumsal güvenlik, sendikacılık sorunları konusunda gerekli eğitimi vermek eğitim sisteminin görevidir.

TRT Kurumu, yayınlarıyla, endüstri için gerekli mesleki ve teknik öğretimi doğrudan yapmasa bile, gerek bu tür öğretime yardımcı ve vatandaşı bu tür eğitime yönelten, özendiren, gerekse iş ve işçi bulma, sosyal güvenlik, sendikalaşma gibi sorunlarına çözüm yolu gösteren, vatandaşa bu alandaki hak, ödev ve özgürlüklerini tanıtan yayınlar yapmak zorundadır.

c. *Kentleşme*'ye ilişkin olarak;

Bu sürecin doğurduğu uyumsuzluk sorunu, hem eğitsel, hem de sosyal ve ekonomik boyutları olan bir konudur. Köyden kopup kente gelen vatandaşın kentsel yaşama uyum sağlaması, kentle bütünleşmesi, karşılaştığı sorunları çözmesi ulusal eğitim sisteminin yöneleceği temel ereklerden biridir.

TRT Kurumu, kent yaşamına uyum sağlamaya, kentte üretici duruma girmeye ilişkin sorunların çözümünde vatandaşa yardım etme amacına yönelik yayınlarda bulunmak, böylece ulusal eğitim sisteminin tamamlamak zorundadır. Bu amaçla hazırlanan programların, söz konusu sorunları çözmek için girişilecek halk eğitimi, sosyal çalışma ve kentsel toplum kalkınması çabalarına yardımcı olması beklenebilir.

3. *Eğitim Düzeyinin Geliştirilmesi*

Düşük eğitim düzeyi, toplumsal ve kültürel sorunlarımız kadar ekonomik sorunlarımız açısından da önemlidir. Anayasamız, halkın öğrenim ve eğitim gereksinmelerini sağlamanın devletin başta gelen görevlerinden olduğunu belirtmektedir. İnsan gücü hazinemiz kalkınmanın isterlerini karşılayacak biçimde ve nitelikte yetiştirilmelidir.

Bu konuda, eğitimin yaşam boyu süren bir çaba olması, örgün ve yaygın eğitimin birbirini tamamlaması ilkeleri önem taşımaktadır.

TRT Kurumu yayınlarının temel amaçlarından biri de, eğitim düzeyini yükseltmek, çağdaş uygarlık düzeyine kavuşmak için gerekli nitelikleri taşıyan vatandaşı yetiştirmek, üretime ve toplumsal rollerine hazırlamak bakımından örgün eğitimi tamamlamaktır.

4. *Dengeli Gelişme ve Kentleşme*

Plânlı kalkınma, gelişmenin ve kentleşmenin ülke yüzeyinde dengeli olmasını gerektirmektedir. Kalkınmanın sürükleyici etkenleri olarak kentleşme ve endüstrileşmenin yaratacağı sorunlar kadar, dengeli olmayan endüstrileşme ve kentleşmenin yaratmakta olduğu sorunlar da önem taşımaktadır. Bu nedenle, TRT yayınları, dengesiz gelişme ve endüstrileşmenin sorunlarını kamuoyuna sunmak, kamuoyunun dikkatini bu sorunlara çekmek, çözüm yolları konusunda kamuoyunu aydınlatmak amacına da yönelmelidir.

5. Dengeli Gelir Dağılımı

Anayasa, kalkınmasının sosyal adalet ilkesine göre gerçekleşmesini öngörmektedir. Gelir dağılımını daha dengeli kılmaya yönelik sosyal politika ve vergi politikası tedbirleri dışında, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamak da önem kazanmaktadır.

TRT yayınlarında, dengesiz gelir dağılımının düzeltilmesine elverişli bir kamuoyu oluşturmak yanında, örgün öğretimden yararlanmayanların eğitime yönelmek, böylece fırsat eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmak amacı da gözetilmelidir.

6. Vatandaşın Demokratik Kalkınma Sürecine Katılması

Anayasanın öngördüğü demokrasi ilkesinin tam olarak gerçekleşmesi, vatandaşın siyasal sürece bilinçli ve etkili biçimde katılmasını zorunlu kılmaktadır. Oysa ki, demokratik olmayan davranışların yaygınlığı, eğitim düzeyinin düşüklüğü, kitle iletişim araçlarından istenilen ölçüde yararlanılamaması, vatandaşın siyasal hak ve ödevlerinin sorumluluğunu kavrayamamış olması ve benzeri toplumsal, ekonomik nedenlerle vatandaşın siyasal demokratik sürece gerektiği gibi katılmadığı bilinen gerçektir. Demokratik plânlı kalkınma ilkesi, vatandaşın kalkınmaya en geniş ölçüde katılmasını amaçlamaktadır. Demokrasi ve yurttaşlık eğitimi kadar halkın kalkınmaya yöneltilmesi de önem taşımaktadır.

TRT yayınlarının ana amaçlarından biri de, demokrasi ilkesini geniş kitleye tanıtmak, kavratmak, benimsetmek, vatandaşa, demokratik haklarına sahip çıkma ve ödevlerini yerine getirme bilincini vermektir. Halkın demokratik sürece ve kalkınmaya etkin biçimde katılması böyle bir bilincin geliştirilmesine bağlıdır.

Öte yandan, halkın iktidarın çalışmalarını gözetlemesi, denetlemesi için TRT, kamuoyunu yansız biçimde aydınlatmak, uyarmak ve serbestçe oluşturmak amacına da yönelmek zorundadır.

F. TRT Yayınlarının İlkeleri

Temel İlke:

TRT yayınlarının sözü edilen amaçlarına varabilmesi için uyulacak *temel ilke*, bütün programların, özü, içeriği, yönü ve sunuş biçimi ile, Anayasa ve Atatürk ilkelerine uygun, insan haklarına dayalı demokratik, lâyük, ulusal ve sosyal hukuk devleti kavramı ile tutarlı,

plânlı kalkınma ereklerini gerçekleştirme, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ve insanlık toplumu içinde yerini alma amacına yarayışlı, eğitim sistemini tamamlayıcı ve etkinliğini artırıcı nitelikte olmasıdır.

Bu temel ilkeye dayalı olarak aşağıdaki ilkelere uyulması gereklidir :

1) Yayınlar, öz ve içerik bakımından, yöneldikleri dinleyici, seyirci gruplarının düzeyine ve özelliklerine uygun, gereksinme ve sorunlarına yönelik, bunları çözmelerine yardımcı nitelikte olmalıdır.

Programların hazırlanmasında dinleyicinin, seyircinin yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, meslek, gelir ve benzeri sosyal, ekonomik kültürel özellikleri. programlara ilişkin istek, tepki ve görüşleri dikkate alınmalıdır.

2) Yayınlarda kullanılan dil, sunuş biçimi yararlanılan sanat ve kültür öğeleri de dinleyici gruplarının özelliklerine, anlayış düzeyine uygun, onların ilgisini uyandıracak ve sürdürecektir nitelikte olmalıdır.

3) Yayınların, TRT'nin tek bir işlevini değil, birden çok işlevini yerine getirici nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Eğitim, haber, kamuoyunu serbestçe oluşturma, siyasal sürece katılma, ulusal bütünleşme işlevleri arasındaki ilişkiler gözetilmeli, yayının etkinliğini, verimliliğini arttırıcı tedbirler alınmalıdır.

4) Yayınlar tarafsız, doğru ve yeterli, yurt gerçeklerini yansıtan nitelikte olmalıdır.

5) Yayınların ulusal bütünlük ve birlik ilkesine aykırı, bölücü, bölgeci, bağnaz ve gerici öz taşınamasına dikkat edilmelidir.

6) Yayınlar, duyguda, düşüncede, özlemde, ülküde, tasada, kıvançta, kaderde ortak olan bireylerin oluşturduğu bir ulusal toplumun yaratılmasına yardımcı nitelikte olmalıdır.

7) Yayınlar, ulusal kültür ve sanat ürünlerinin sosyal adalet ve fırsat eşitliği içinde geniş kitlelere yayılmasına yarayışlı nitelik taşımalıdır.

8) Yayınların, ulusal kültür kaynaklarını yozlaştırmaya, yabancılaştırmaya yol açan etkilerden koruyucu, kültür kaynaklarımızın çağdaşlaşmasını özendirici, yaratılan kültür ve sanat değerlerini halkın günlük yaşamına maledici, dış ülkelere tanıtıcı nitelikte olması sağlanmalıdır.

9) Okul öncesine yönelik yayınlar, çocukları okula hazırlayıcı; okul çağındakilere yönelik yayınlar örgün eğitimi tamamlayıcı nitelik taşımalıdır.

10) Yayınlarda, vatandaşları modern teknolojiden, yenilik ve ilerlemelerden haberdar etmekle yetinilmemelidir. Yayınların, yeniliğin benimsenmesine, uygulanmasına götürücü niteliği geliştirilmelidir.

11) Yayınlar, dinleyicinin boş zamanlarını daha iyi değerlendirmek amacıyla, üretime, ürün değerlendirmeye, yeni mesleklere yöneltilmeli, toplumsal ve tarımsal alt yapı projelerini ele almayı toplu çalışmayı özendirecek nitelikte olmalıdır.

12) Yayınlar, TRT yayın bölgelerinin herbirinin kapsadığı alanın coğrafya, nüfus, işgücü, üretim, eğitim, kültür ve benzeri sosyal, ekonomik özelliklerine uygun, fakat ulusal bütünleşme amacıyla tutarlı olmalıdır.

G. Genel Yayın Erekleri:

Türk ulusuna karşı görevlerini yerine getirebilmesi, amaçlarını gerçekleştirebilmesi için, TRT Kurumunun, belli ilkelere uygun yayınlar yapması yanında, belli ereklere yönelmesini de zorunlu kılmaktadır. TRT yayınları için son erek, toplumu oluşturan birey ve grupları, onların gereksinme, ilgi sorun ve eğitsel düzeylerine en uygun biçimde, en yoğun ve etkili, kütleli bir iletişim süreci içine sokmaktır.

Bu nedenle, TRT'nin uzun süreli bir görüngen içinde aşağıdaki ereklere varması zorunludur:

1. Tüm ülkeyi, yayın kapsamına almak, böylece TRT yayınlarını Yurdun her köşesinde, her yurddaşın kolaylıkla erişebileceği bir hizmet durumuna getirmek.

2. Ülkenin her köşesinde, her yurddaşın eğitsel, kültürel, toplumsal ve ekonomik gereksinmelerine göre en az iki istasyondan birini seçme olanağını sağlamak.

3. Örgün eğitimden yararlanamamış, fakat bu eksiğini radyo televizyon yayınlarından yararlanarak giderecek olanlara daha çok öğrenim olanağı sağlamağa yardımcı olmak.

4. Örgün eğitimden yararlanmış olanlara, ömür boyu öğrenme, bilgi ve becerilerini yenileme olanağını sağlamak.

5. Yayınları oluşturan program kesimlerinin, toplam yayınlar içindeki oransal önemini, sürelerini, zamanını, konularını TRT genel yayın, amaç ve ilkeleriyle tutarlı, kütlenin sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitsel gereksinmelerini karşılayacak biçimde saptamak.

6. İl ve Bölge radyolarının yayın kapsamına giren alanda yaşayan nüfusun özelliklerine, eğitsel düzeyine göre, radyolar arasında iş bölümü ve eşgüdümü gerçekleştirerek bu yayınların birbirini tamamlamasını sağlamak.

7. Aynı işbölümünü ve birbirini tamamlama ereğini, ikinci ve üçüncü radyo programları arasında gerçekleştirmek. Bu amaçla eğitim ve kültür düzeyi yüksek olan kentli dinleyicinin, seyircinin gereksinmelerini ikinci ve üçüncü (il radyolan) radyolarla karşılamak, birinci (bölgesel) radyolar yayınlarını eğitim ve kültür düzeyi düşük geniş kitleler için, daha ilgi çekici, daha eğitici ve daha arzu edilebilir duruma getirmek.

8. Yayınların teknik niteliği yanında, dinlenilebilirlik ve seyredilebilirlik niteliğini en yüksek düzeye yükseltmek.

H. Genel Yayın Öncelikleri, Ağırlıkları

Akçalı, teknik, insangücü, araç, geç sınırlılıkları ve toplumdaki eğitsel, toplumsal, ekonomik farklılıklar yukarıda belirtilen ereklere bir anda gerçekleşmesini sınırlamaktadır. Yayınların verimini ve etkinliğini arttırmak amacıyla, programların zaman süreci, konuları ve yöneldiği gruplar açısından bir takım öncelikler, ağırlıklar uygulamak gerekmektedir. Bu konuda *temel öncelik*, yayınlarda fırsat eşitliğini gözetmektir. *Temel ağırlık* da Atatürk ve Anayasa ilkeleri ışığında insan haklarına dayalı layık, demokratik, ulusal ve sosyal hukuk devletinin gerektirdiği, plânlı kalımların ereklere gerçekleştirilecek, siyasal sürece bilinçle katılan yurddaşı yaratmak, ulusal bütünleşmeyi sağlamak amaçlarına yarayışlı konulara verilmelidir.

Bu öncelikler aşağıdaki gibi kümelendirilebilir:

1. ALAN VE NÜFUS ÖNCELİĞİ:

Bu konudaki önceliğin saptanmasında iki ilkenin gözönünde tutulması gereklidir:

Yayınlarda, fırsat eşitliğinin gerektirdiği gruplara, yörelere bunların ilgi, gereksinme ve sorunlarına öncelik verilecektir.

Sayıca daha geniş, daha kalabalık olan dinleyici-seyirci kesimlerine yönelik programlara bununla orantılı yer verilmelidir.

Bu, Kente göre, *köye*; okumuşa göre, *okur yazar olmayana*; iş-güç sahibine göre, *işi gücü olmayana*; ilerlemiş illere göre, *geri kalmış illere*; kültür ve sanat olanaklarından yararlananlara göre *hiç yararlanmayanlara*; toplumun yüksek, gelir sahibi kesimine göre *daha az gelirli* kesimine yönelik yayınlar yapmayı gerektirecektir.

2. KONU ÖNCELİĞİ (AĞIRLIKLAR)

Çağdaş uygarlık düzeyine varmak amacıyla Atatürk ve Anayasa ilkelerini, plânlı kalkınma ereklerini gerçekleştirmeye yönelik konulara ağırlık verilecektir.

Bu durumda:

- Atatürk ilkelerini yaygınlaştırıcı,
- Ulusal bütünleşmeye yöneltici, ulusal bütünlüğü bölücü davranışları önleyici,
- Ulusu, kıvançta, emelde birleştirici, vatandaşları birbirlerine kaynaştırıcı,
- İnsan haklarını, Anayasal hak ve özgürlükleri, yurddaşlık ödevlerini tanıtıcı, bunlara saygı geliştirici,
- Ulusal kültürü halka maledici ve geliştirici,
- Layık düşünceyi, bilimsel anlayışı yaygınlaştırıcı,
- Demokratik davranış ve anlayışı geliştirici,
- Vatandaş siyasi hak ve ödevlerini kullanması için bilinçlendirici,
- Hayata, işe dönük fonksiyonel eğitim verici,
- Üretimi, verimi, geliri arttırıcı,
- Anayasanın öngördüğü sosyal haklardan ve devlet hizmetlerinden yararlanmasına yardımcı yayınlara ağırlık verilecektir.

IV- TRT KURUMUNUN EĞİTİM VE KÜLTÜR YAYINLARI- NA TOPLU BİR BAKIŞ

A. Eğitim ve Kültür yayınlarının TRT Yayınları İçindeki Yeri ve Önemi.

TRT Kurumu yayınları içinde eğitim ve kültür yayınlarının ayrı bir yeri vardır. Gerçekte, TRT Kurumu, eğitici ve kültürel nitelikteki yayınları yapmaktan sorumlu ayrı birimler kurduğu için genellikle bu yayınlar birbirinden ayrı incelenmektedir. Yapma da olsa böyle bir ayırım gözetilmesi ilgi çekicidir. Köy, kadın ve okul radyosu programları genellikle eğitim birimi, bunun dışındaki söz yayınları kültürel yayınlar birimi tarafından hazırlanmakta olduğundan bunlar arasında kesin bir ayırım yapmak olanağı yoktur. Fakat doğrudan doğruya öğretici nitelik taşıyan yayınların genellikle eğitim yayınları arasında yer aldığı söylenebilir.

Eğitim ve kültür yayınlarının tüm TRT yayınları içindeki oransal önemini 1969 yılına ilişkin bilgilerin ışığında aşağıdaki Çizelge yardımıyla açıklayabiliriz:

Yayın Kesimi	Süre Olarak Oransal Önemi
Haber-Aktüalite	11.2
Eğitim-Kültür	17.1
Oyun	1.3
Reklâm	5.4
Müzik	61.5
Öbürleri	3.5
Toplam	100.

(Kaynak: TRT Program Etüd ve Planlama Dairesi 1971 Yılı Genel Yayın Planlaması çalışmalarından)

Görüldüğü gibi, TRT radyolarının İstanbul, Ankara ve İzmir radyoları ikinci ve üçüncü Programları salt müzik yayını yaptıklarından toplam dışında bırakılmışlardır) tüm yayınları içinde eğitim ve kültür yayınlarının oransal önemi oldukça yüksektir. Salt söz Programları dikkate alınırca, bu yayınların % 47'si eğitim ve kültür programlarıdır. Radyo oyunlarının da eğitsel yönü göz önüne alınırca,

aşağı yukarı söz programlarının yarısı halk eğitimine yönelik yayınlardı.

Televizyon yayınları içinde de eğitim ve kültüre ayrılan yer aşağıdaki çizelgede özetlenmektedir:

Yayın Kesimi	Oran
Haber-Aktüalite	28.2
Eğitim-Kültür	30.5
Oyun	15.3
Sinema	1.1
Müzik-Eğlence	22.6
Öbürleri	2.3
Toplam	100.

(Çizelgenin Kaynağı: Eğitim Fakültesi Lisans üstü Programında Leyla Küçükahmet'in Doç. Dr. C. Geray için hazırladığı seminer ödevi)

Televizyon yayınlarının başlangıcından 1969 Haziranına kadar ki dönemde, tüm yayınlar, içinde eğitim ve kültür programlarına yaklaşık olarak % 31' oranında önem verildiği görülmektedir. 1970 Haziranında bu yana Televizyon programlarında dikkate değer gelişmeler olmuştur. Bu arada, "Köye ve Köyden Kente" programlarında artış görülmüşse de, yayının dört güne çıkmasıyla, eğlence, spor ve "Televizyonda sinema" programlarındaki artışların eğitimi ve kültür programlarının aleyhinde bir gelişme yarattığı tahmin olunmaktadır.

TRT Radyolarının eğitim yayınlarının çeşitli konulara ve dinleyici kesimlerine göre yıllara dağılımı şöyle bir gelişme göstermiştir.

TRT Radyolarının Eğitim Yayınlarının Toplam Süreleri (1965-1969)

Yılı	"Okul Radyosu" Programları	"Günaydın" Programları	"Köy odası" Programları	"Eviğin" Prog.	Toplam (Dakika)
1965	9825	125580	19240	69940	224580
1966	61880	111540	16900	68640	353600
1967	77520	118560	8320	45760	250160
1968	136000	202800	30760	56160	425720
1969	197200	223080	68640	68640	557560

TRT RADYOLARI HALK EĞİTİMİ YAYINLARI

Eğitim ve Kültür Yayınının Niteliği	Kimlere Yapıldığı (Ana dinleyici grubu)	Toplam Süre (Dakika) 1968 - 1969
I-Örgün eğitime yardımcı yayınlar (Okul Radyosu). A) öğretim yayınları B) Orta öğretim yayınları	İlk ve orta öğr. öğrencileri ve öğretmenleri	136.000 197.000 dakika dakika
II-Yaygın eğitim yayınları: A) Eğitim şubelerince hazırlanan yayınlar: 1-Çocuk eğitimi a. "Masal" (Bir Varmış Bir Yokmuş programları). b. Çocuk Saati programları (genel kültür konuları, çocuk tiyatrosu, ilkokullararası bilgi yarışmaları, müzik eğitimi vb.)	Okul Öncesi yaştaki çocuklar Okul yaşındaki çocuklar	43.950
2-Yetişkinler eğitimi: a. Köy programları ("Günaydın", "Köy Odası (ocakbaşı)" "kuşaklarında: Tarım-hayvancılık-ormancılık-su ürünleri-sağlık-boş zamanları değerlendirme-el sanatları-Toplum (Köy) kalkınması-kooperatif ve kredi-yurttaşlık-folklor-din ve ahlâk-Hukuk-trafik vb. bilgileri)	Köylü ve çiftçilere	223.560-291.720
b. İş ve işçi eğitimi programları. (Köy Odası kuşağı içinde ("İş Dünyası", "İş Dönüşü" gibi program dizilerinde Asgari ücretler-Hafta tatili-işçi kooperatifleri-işçi meskenleri-iş yeri, ahengi, sağlığı-iş eğitimi-iş güvenliği-sosyal güvenlik vb.)	İşçiler ve işverenler.	56.160-68.640
c. Kadın-aille programları ("Ev için kuşağında: Ana ve çocuk eğitimi, bakımı ve sağlığı-Ev ve ailenin bakımı, beslenmesi sağlığı, geçimi-kadın ve çocuğun sorunları-zaman değerlendirme-Yoz yayınlardan koruma-kadının kültürel eğitimi vb.)	Kadınlar	27.230
d. Diğer eğitim programları (ulusal-siyasal eğitim programları, sosyal moral ve hukuki sorunlar vb.)	Genel dinleyici	64.882
B) Kültür Şubelerince hazırlanan yayınlar: (Kitap Saati, Edebiyat, Sanat, Folklor Fikir ve felsefe, bilim ve fen, aktüalite, gençlik, Türk tarihi ekonomi, sorunları, ulusal-siyasal eğitim, din, Silâhli Kuvvetler programları vb.)	Genel dinleyici (Daha çok kentli ve aydın yetişkinler)	

B. Eğitim ve Kültür Yayınlarına İlişkin Bazı Sorunlar

TRT'nin halk eğitimi programlarına ilişkin olarak karşılaştığı güçlükleri şöyle özetleyebiliriz:

1) TRT Radyo yayınları Türkiyenin her köşesine en az bir radyoyu rahatlıkla dinleyebilecek ölçüde ulaşamamıştır. Televizyon yayınları ise Ankara ve İstanbul merkezleriyle ve bazı çevre köylerine yöneliktir.

2) Yayın kapsamına giren alanlarda yaşayan nüfusun eğitim, düzeyi, kültürel, sosyal ve ekonomik özellikleri ne olursa olsun toplumun tümüne birden seslenilmektedir. Bu nedenle, günün belli saatlerinin belli dinleyicilere yönelik yayın kuşaklarına ayrılması gerekmiştir. Bu da, dinleyicinin ilgisini sürekli kılmayı güçleştirmektedir.

3) Öte yandan, Ankara, İstanbul ve İzmir illerindeki ikinci, hatta üçüncü Radyo Programları, daha yüksek kültür ve eğitim düzeyindeki dinleyicilere yönelik söz programları yapacak yerde, genellikle yabancı müzik yayınlarıyla yetinmektedir. Kentte ve seçkin aydına yönelmesi gereken İkinci ve üçüncü Radyolar ve daha geniş alanlar kapsayan Türkiye ve bölge Radyoları arasında Konu, Zaman ve öncelikler açısından iş bölümü ilkeleri saptanamamıştır.

4) Halk eğitimine ilişkin Radyo Programları her zaman ve tam olarak halkın gereksinme, ilgi ve sorunlarına dayalı değildir. Dinleyicinin eğitsel düzeyini, gereksinme ve ilgilerini, sorunlarını tanımaya yarayışlı araştırmalar yapılmamaktadır.

5) Dinleyici istek ve mektupları dışında, programların dinleyici üzerindeki etkisini ve dinleyicinin programa karşı tepkisini ölçmeyi amaçlayan dinleyici-seyirci ve değerlendirme araştırmaları yapılmamaktadır.

6) Ankara'nın yedi köyündeki Televizyon izleme merkezleri dışında, özellikle örgün eğitime ilişkin programların (Okul Radyosu ve Televizyonu) verimliliğini ve etkinliğini arttırabilmek için alıcı uçta yayın öncesinde, yayın sırasında ve yayın sonrasında hiçbir düzenleme çabası gösterilmemektedir.

7) Eğitim programları yapılırken, il ve bölge radyolarının yayın alanlarına giren nüfusun sosyal, Ekonomik ve kültürel özellikleri gereken ölçüde dikkate alınmamaktadır. Bu alanda gerekli araştırmalara başlanmıştır. Bunun yanında söz konusu programlar, özel-

likle merkezde, Ankara'da hazırlanmaktadır. Program yapımcıları, İstanbul, İzmir, ve özellikle Ankara radyolarına yığılmışlardır.

8) Radyolararası işbirliği ve iş bölümü istenilen ölçüye ulaşamamıştır¹². ve bölge radyolarının yerinde yapacakları programlardan gerekli olanlarının büyük merkezlerdeki radyolarda da yayınlanması olanakları artırılmalıdır.

Ç. TRT EĞİTİM VE KÜLTÜR YAYINLARININ AMAÇ, İLKE VE ÖNCELİKLERİ

TRT Kurumunun halk eğitimine ilişkin yayın hizmetlerinin geliştirilmesi için yukarıda belirtilen sorunlara ilişkin çözüm yolları, TRT Genel Yayın Planlaması için girilen çalışmaların sonuçlanmasıyla ortaya çıkmış olacaktır. Genel Yayın Planlamasının, buna paralel yatırım, personel planlamasıyla ve yeniden düzenleme çabalarıyla tamamlanması gerekmektedir.

TRT Genel Yayın Planı için eğitim ve kültür yayınlarına ilişkin olarak önerilen amaç ve ilkelerin bir özeti aşağıda verilmiştir¹³.

A. Eğitim Yayınları

1. EĞİTİM YAYINLARININ ANA AMACI

“Türk Toplumunun bilimsel yoldan ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması ile siyasal gelişmesine, halkın bilimsel düşünmeye, yaratıcı yeteneğe, uluscu ve Atatürkçü davranışa sahip kılınmasına, bölge ve yurt çapındaki ekonomik sosyal, kültürel ve siyasal koşulları kavramasına, onları Türk toplumunun çıkarları yönünde daha iyiye doğru geliştirmeye çalışmasına, bu çalışmada gerekli olan moral güce sahip kılınmasına yardımcı olmaktır.”

Eğitim Yayınları Kesiminin Amaçları

Yukardaki ana amaca bağlı olarak eğitim yayınlarının yöneldiği

a. Türk insanının çevre koşullarının etkisi ile sahip olageldiği çağgerisi değer yargılarından kurtarılarak bilimsel düşünme ve davranış biçimlerine sahip kılınmasına yardımcı olmak.

12 Cevat GERAY, “Halkı eğitici radyo yayınlarının planlanması ve yayın Alanlarına Göre Türkiye'nin Toplumsal Özellikleri”. *Amme İdaresi Dergisi*, C: V, Sayı: 1 (1972), s.

13 TRT Program Etüd ve Planlama Dairesine C. GERAY, H. DEMİRHAN, Ü. KÖKSAL VE E. ERTEM tarafından sunulan “TRT Genel Yayın Planı Öntaslak Önerisi” adlı belgeden yararlanılmıştır.

b. Halkın ekonomik, sosyal kültürel ve siyasal yönlerden içinde bulunduğu somut durumu, koşulları ve sorunları bilmesine, kavramasına ve değerlendirmesine, bunlara çözüm yolları aramasına ve örgütlenmesine yardımcı olmak.

c. Halk kitlelerinin temel eğitim kazanmasına yardımcı olmak.

2. EĞİTİM YAYINLARININ AMAÇLARINA VARMAKINDA UYULMASI GEREKEN GENEL İLKELER

a. Bütün eğitim yayınlarında işlenen konuları yönelinen dinleyici kesiminin ihtiyaçlarına ve eğitsel düzeyine uygun gerekli ölçülerde ele almak.

b. Bütün eğitim konularını halkın günlük yaşamını daha iyiye doğru değiştirmeye yarayışlı öz ve biçimde vermek.

c. Sosyal sorunları, halkı aydınlatıcı, bilinçlendirici öz ve biçimde vermek.

d. Türk toplumunun sorunlarını, halkın bu sorunlara sahip çıkmasına, çözüm yolları aramasına ve bu yolda harekete geçmesine yardımcı olacak öz ve biçimde vermek.

e. Toplumun ulusal ve siyasal bilincini geliştirecek yayınlarda her türlü bağınaz, bölücü, bölgeci, gerici anlayış ve tutumdan kaçınmak.

f. Moral ve toplumsal değer yargılarına ilişkin konuları, bu yargıların olumsuz ve gelişmeyi köstekleyici yönlerini besleyecek biçimde işlemekten kaçınmak.

g. Konuları bölgelerin coğrafi, ekonomik, üretimsel niteliklerine, sözcük dağarcığı ve gelenekleri gibi kültürel özelliklerine uygun öz ve biçimde işlemek.

h. Konuları modern eğitimin gerektirdiği bilimsel yöntemlerle işlemek,

3. EĞİTİM YAYINLARI ÖNCELİKLERİ

a. TRT yayınları içinde eğitimin nimetlerinden daha fazla yararlanan kentli kitlelere yönelik yayınlara oranla köylü kitlelerine yönelik yayınlara öncelik verilir.

b. Erkeklere yönelik eğitime oranla kadın eğitimine yönelik yayınlara öncelik verilir.

c. Gelişmiş bölgelere oranla az gelişmiş ve gelişmemiş bölgelere yönelik yayınlara öncelik verilir.

d. Yoksun semt, zümre ve sınıflara yönelik yayınlara diğerlerine nazaran öncelik verilir

e. Tüketici nitelikteki klasik eğitime oranla üretici nitelikteki teknik ve mesleki eğitime öncelik verilir.

B. Kültür Yayınları

1. GENEL AMAÇ

Türkiyenin köklü bir kültür ve sanat kalkınmasına, başka deyimle "Kültürel yapı değişimi"ne ulaşmasına yardımcı olmaktır.

2. AMAÇLAR

a. Bütün geleneksel, yabancı ve yeni kültür ürünlerinin yurt içinde yaygın bir kullanım ve tüketime ulaşmasına yardımcı olmak (kültür dağıtım amacı).

b. Çağdaş, dinamik, özgün, bağımsız, ulusal ve öz bir Türk Kültürünün oluşumuna yardımcı olmak, (Kültür Üretimi Amacı).

c. Geleneksel öz kültürümüzün korunması ve değerlendirilmesine yardımcı olmak, (Kültür Korunması Amacı).

d. Dış Dünya Kültür ürünlerinin yurt hizmetine sokulmasına yardımcı olmak, (Kültür İthalı Amacı),

e. Bütün Türk Kültür ürünlerinin dış Dünyaca tanınması ve değerlendirilmesine yardımcı olmak (Kültür İhracı Amacı).

3. TEMEL İLKELER

a. KÜLTÜR DAĞITIMI AMACINI GERÇEKLEŞTİRMEDE UYULACAK İLKELER

1) Mevcut ve yeni yaratılan bütün kültür nimetlerinin toplumun kat ve kesimlerine sosyal adalet ve fırsat eşitliği içinde dağılmasına yardımcı olmak. Bunun için:

- Köylerle kentler arasındaki,
- Kadınlarla erkekler arasındaki,
- Bölgeler arasındaki,
- Semtler, sınıflar, zümreler arasındaki v.b. eşitsizlik ve dengesizlikleri giderecek yolda davranmak.

2) Bu dağıtım çalışmalarında görev alanlara (uyulayıcı, öğretici, yayıcılar vb.) teşvik, destek ve olanaklar sağlamak.

b. KÜLTÜR ÜRETİMİ AMACINI GERÇEKLEŞTİRMEDE UYULACAK İLKELER:

1) Geleneksel öz kültür kaynaklarımızdan yararlanmak. Bunu yaparken de:

i. Heleneksel kültürün, duruk, çağgerisi, zümresel ve yersel nitelikleriyle piyasada egemen hale gelmesine yardımcı olmamak;

ii. Hele bu kültürün yozlaşmış şekillerine yayınlarda yer ve prim vermemek;

iii. Geleneksel değerlerimizin yeni üretimlerde sorumsuz kişilerce öz niteliğini bozacak şekilde kullanılmasına yardımcı olmamak, bu tür ürünlere prim vermemek.

2) Çağdaş dış değerlerden yararlanmak. Bunu yaparken de:

i. Kültür yaratımının dış öz kültürlerin taklidine kaymasına, yabancılaşmasına yardımcı olmamak;

ii. Kültür yaratımının dış yoz kültürlerin etkisine uğramasına yardımcı olmamak;

3) Bütün bu yararlanma ve yaratma çalışmalarının sayıca ve nitelikçe gelişmesini teşvik etmek (Örneğin:)

i. Derleyicilere, değerlendircilere, yaratıcılara, uygulayıcılara, öğreticilere, yayıcılara, özel kültür kuruluşlarına vb. destek, olanak, araç-gereç sağlamak;

ii. Mevcut yetiştirme Kurumlarının genişletilmesi ve yenilerinin kurulmasını teşvik etmek.)

c. KÜLTÜR KORUNMASI AMACINI GERÇEKLEŞTİRMEDE UYULACAK İLKELER:

1) Kültür Erozyonunu önlemek:

Gerçekten çok zengin bir hazine olan geleneksel ve tarihi değerlerimizin çeşitli nedenlerle kaybolmasını, harcanmasını, elimizden gitmesini önlemek için:

i. Bunları derlemek, belgeye geçirmek,

ii. Çeşitli yollardan açık veya gizli yurt dışına kaçılmalarını önlemek.

2) Bu değerlerin bilimsel şekilde inceleme ve değerlendirme konusu yapılmalarını sağlamak.

(Örneğin çok zengin ve anlam yüklü eski halk türkü ve şiirlerimizin, halk oyunlarımızın geleneksel el sanatlarımızdaki eski rznk, desen ve şekillerin unutulması gibi ulusal bir felâket niteliğinde olan kayıplar önlenmeli, bunların saptanması ve değerlendirilmesi yapılmalıdır.)

d. KÜLTÜR İTHALİ AMACINI GERÇEKLEŞTİRMEDE UYULACAK İLKELER:

1) Yabancı kültür ürünleri ithalini, bir kültür sömürgeciliği haline gelmeyecek biçimde belli ölçüler içinde tutmak,

2) Gerçekten çağdaş değer taşıyan ve Türk toplumuna yararlı olanlarının yayınlarda kullanılmasını sağlamak,

3) Türkiye için lüks ya da genç kuşaklar için yozlaştırıcı, yabancılaştırıcı nitelikteki ürünlerin yayınlanmasını, önlemek,

4) Toplumun ayakta tutan ve bağımsız kişiliğini, benliğini meydana getiren bütün olumlu töreleri ve özellikleri yıkabilecek, ulusu yabancı çıkarılara uygun kılıklara sokmaya yönelik hayat görüşleri ve yaşama biçimleri telkin eden ürün ve akımlara yer vermemek.

e. KÜLTÜR İHRACI AMACINI GERÇEKLEŞTİRMEDE UYULACAK İLKELER:

1) Yerli kültür ürünlerinin yurt dışında tanınmasına yardımcı olmak;

2) Bunu yaparken, yerli yapıtlarımızın yurt dışına kaçarak içeride bunlardan yoksun kalınmasını teşvik etmemek;

3) Yaratıcı, araştırmacı sanat ve kültür adamı, bilgin ve uzman ihracına varan durumların doğmasını teşvik etmemek, bu durumun sakıncalarını belirtmek.

VI. SONUÇ

TRT Yayınlarının amaç , ilke, erek ve öncelikleri Türkiye'nin Anayasal Düzeni, Atatürk İlkeleri, Plânlı kalkınma erekleri, eğitim sistemi, toplumun yapısı ve özellikleriyle belirlenmektedir. Radyo ve televizyon yayınlarının toplumdaki yerini, etkisini değerlendirirken TRT'nin içinde bulunduğu toplumsal sistemi gözden uzak tutmamalıdır.

Yazımızın önceki kesimlerinde yer alan TRT yayınlarına ilişkin görev, amaç ve ilkeler, Türkiye'nin Anayasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik sistemi ile bağlantısı kurularak geliştirilmiştir.

TRT'nin toplumsal işlevlerini, yasal görevlerini Anayasanın gösterdiği çerçeve içinde yerine getirmesini sağlamak amacıyla; yayınların belli amaç ve ereklerle yöneltilmesi, programların belli ilkelere, önceliklere göre hazırlanması, yayınların etkinliğinin artırılması için gerekli hetürlü tediri öngören bir genel Yayın Plânına gidilmesi zorunlu görülmektedir.¹⁴ Bu nedenledir ki TRT Mevzuatı, Kuruma bağlı Program Etüd ve Plânlama Dairesini bu konuda görevlendirmiştir. Bu, gerçekte TRT yayınlarının sistemli, programlı, eşgüdümlü, etkin ve verimli bir biçimde yürütülmesi gereğinin bir sonucu olmaktadır. Hem bir kamu kuruluşu, hem de bir yayın işletmesi oluşu TRT'yi, eldeki kıt kaynakları en akıllı biçimde kullanarak en yüksek verimi almaya zorlamaktadır. Hele gördüğü görevlerin toplumsal değişme, ulusal kalkınma açılarından taşıdığı önem; sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı bir plâna bağlayan Anayasa hükmü dikkate alınırca, Genel Yayın Plânlamasını TRT için kaçınılmaz kılmaktadır.

14 Ü. A. KÖKSAL, "Plânlama, TRT Genel Yayın Plânlaması, Dinleyici Grupları" TRT Personel Müdürlüğü Eğitim Bölümü Ankara, 1970 (çoğaltma) TRT Program, Etüd ve Plânlama Dairesi, "Plân Çalışmaları Hakkında Genel Bilgi" (çoğaltma) (T.Y.)

BBC, *Broadcasting in the Seventies, the BBC'S Plan for Network and non-metropolitan Broadcasting* London, 1969